

«زبان و ذهن خود را به خدای بزرگ می سپاریم
و از او برای درستی رویه و رفتار خود کمک می
خواهیم. در ایام حزن و اندوه به او پناه می بریم
و در ایام فرح و شادی او را فراموش نمی کنیم.»

دانشگاه گیلان
دانشکده علوم انسانی و اجتماعی
گروه اقتصاد

پایان نامه

برای دریافت درجه ی کارشناسی ارشد در رشته
توسعه اقتصادی و برنامه ریزی

عنوان :

بررسی عوامل موثر بر درآمدهای مالیاتی کشور

استاد راهنما

دکتر محمد علی متفکر آزاد

استاد مشاور

دکتر ناصر صنوبر

پژوهشگر

تقی ربانی

شهریور ۱۳۸۶

اداره اطلاعات درک علمی و پژوهشی
شهریور ۱۳۸۶

۱۳۸۷ / ۱۲ / ۱۱

۹۶۸۳۶

نام خانوادگی: ربانی	نام: تقی
عنوان پایان نامه: بررسی عوامل موثر بر درآمد های مالیاتی کشور	
استاد راهنما: دکتر محمد علی متفکر آزاد	استاد مشاور: دکتر ناصر صنوبر
مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد رشته: توسعه اقتصادی و برنامه ریزی	
دانشگاه تبریز - دانشکده علوم انسانی و اجتماعی	
تاریخ فارغ التحصیلی: شهریور ماه ۸۶	تعداد صفحه: ۱۰۲ صفحه
کلید واژه ها: درآمد مالیاتی، ظرفیت مالیاتی	
JEL CODE: H20 , H22	
چکیده:	
<p>برای نیل به اهداف بلند مدت اقتصادی در مسیر رشد و توسعه نظیر افزایش توان رقابتی تولیدات داخلی، استقرار عدالت و ثبات اجتماعی و اقتصادی (کاهش نابرابری های اجتماعی و اقتصادی، کاهش فاصله دهکهای درآمدی و توزیع عادلانه درآمد در کشور) تنظیم و اجرای سیاستهای مالی مناسب ضروری می باشد. هدف این تحقیق بررسی عوامل کمی موثر بر درآمدهای مالیاتی می باشد. با مطالعه کارهای تحقیقی صورت گرفته در داخل و خارج از کشور و همچنین ادبیات نظری موضوع به شناسایی متغیر ها و شاخصهای مناسب برای برآورد و محاسبه کارایی سیستم مالیاتی و بررسی عوامل موثر بر درآمدهای مالیاتی پرداخته شد. نسبت مالیاتی به عنوان متغیر جانشین درآمد مالیاتی جهت سنجش کارایی و بررسی عوامل موثر بر درآمدهای مالیاتی در نظر گرفته می شود. عواملی که می تواند تعیین کننده این شاخص در سطح ملی باشد، عواملی همچون درآمد سرانه، اهمیت تجارت خارجی، سهم بخشهای عمده اقتصادی، درجه شهر نشینی، نرخ با سواد، وسعت کشور و میزان اتکاء به منابع غیر مالیاتی در کشور را می توان نام برد.</p>	

روش اعمال شده جهت تخمین مدل مزبور روش حداقل مربعات معمولی OLS با استفاده از آمار سری زمانی متغیرها در محدوده زمانی ۸۴-۱۳۵۸ با استفاده از نرم افزار Eviews است که در آن اشکال مختلف خطی و لگاریتمی منظور گردیده است. نتایج فرضیه حاکی از ارتباط مستقیم و معنا دار بین نسبت مالیاتی با متغیرهای درآمد سرانه و بزرگی بخش صنعت و خدمات و ارتباط معکوس و معنا دار بین نسبت مالیاتی و متغیرهای اهمیت تجارت خارجی کشور و میزان شهرنشینی می باشد. همچنین ضریب به دست آمده برای شاخص نحوه توزیع درآمد (ضریب جینی) و شاخص سواد در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنی دار نمی باشد.

تقدیم به

تقدیم به روح پر فتوح تمامی شهدا که با نثار جان خویش
باعث بقاء عزت و سرافرازی در جامعه گردیدند.

تقدیم به

تقدیم به تمامی معلمان و اساتید گرانقدر در تمام مراحل
زندگیم که همچون شمع سوختند و با گرمی و نورانیت خود
سعی در نشان دادن مسیر صحیح زندگی و طی کمالات علمی و
معنوی من بودند.

تقدیم به

تقدیم به فرزند دلبندم محمد امین و همسر فداکارم که در
تمامی لحظات و سختی‌ها با صبر و بردباری و ابراز دلگرمی
همواره در کنارم بودند.

تقدیم به

تقدیم به آنانکه با خنده ام خندیدند و با گریه ام
گریستند و با موفقیت کوچک من عرش را سیر نمودند.

سپاسگزاری

من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق

سپاس خدایی را سزااست که تا صدایش می کنم پاسخم می گوید که هر وقت بخواهم می توانم صدایش کنم و هر گاه در پی خلوتی باشم با او بی هیچ واسطه ای می توانم داشته باشم و او همیشه برآورنده خواسته های من است. بعد از ثنای خداوند عالم، فرصتی است مغتنم تا از تلاش های بی دریغ و دلسوزانه اساتید گرانقدر جناب آقایان دکتر محمد علی متفکر آزاد و دکتر ناصر صنوبر اساتید راهنما و مشاور را که در کسب علم و اخلاق رهنمودم را پذیرا شدند و در تهیه و تالیف این پایان نامه نقش به سزایی داشته اند سپاسگزاری نمایم، خصوصاً از استاد بزرگوارم جناب دکتر محمد علی متفکر آزاد که همواره الگوی یک شخصیت علمی و انسانی که با سعه صدر و ارائه رهنمودهای ارزنده خویش همواره اینجانب را در ام تحصیل، زندگی و انجام این تحقیق یاری فرمودند کمال تشکر و قدر دانی را داشته باشم.

از جناب آقای دکتر محمد باقر بهشتی که زحمت داوری این پایان نامه را به عهده داشته اند و با راهنمایی های ارزنده خود باعث تکمیل و بهتر شدن تحقیق گردیده اند، کمال تشکر و قدردانی را دارم.

از دیگر اساتید بزرگوار گروه اقتصاد دانشگاه تبریز جناب آقایان دکتر بهبودی، دکتر کازرونی، دکتر سلمانی و دیگر اساتید ارجمند که مرا تا رسیدن به این مرحله از تحصیل یاری نمودند کمال تشکر و امتنان را دارم. همچنین از جناب آقای دکتر اسدالله فرزین وش، دکتر محمد حسن فطرس، دکتر علی سوری و دکتر نادر مهرگان که با راهنمایی های ارزنده خود مرا در انجام این امر خطیر یاری نمودند سپاسگزاری می نمایم.

حرکت های سازنده هر فرد در زمینه علم و تحقیق
مرهون پشتوانه های معنوی دیگر است، بر خود لازم می
دانم از زحمات بی شائبه پدر، مادر، همسر و فرزندانم که
همواره دعای خیرشان بدرقه راه من بوده است، نهایت
سپاس و تقدیر را ابراز دارم.

فصل اول کلیات تحقیق

۲	۱-۱ مقدمه
۲	۲-۱ بیان مساله
۳	۳-۱ اهمیت و ضرورت تحقیق
۴	۴-۱ اهداف تحقیق
۴	۵-۱ سوالات پژوهش
۵	۶-۱ فرضیه های پژوهش
۵	۷-۱ تعریف مفاهیم
۸	۸-۱ روش تحقیق
۸	۹-۱ معرفی مدل و متغیرهای مربوطه
۹	۱۰-۱ محدودیتها:

فصل دوم مروری بر ادبیات موضوع

۱-۲ مبانی نظری

۱۱	۱-۱-۲ مقدمه
۱۲	۲-۱-۲ اصول کلی تامین بهینه مالیات
۱۶	۳-۱-۲ رابطه مالیات و رشد اقتصادی
۱۷	۴-۱-۲ رابطه مالیات و توزیع درآمد ملی
۱۹	۵-۱-۲ رابطه مالیات و میزان صنعتی بودن کشور
۲۰	۶-۱-۲ رابطه مالیات و اهمیت تجارت خارجی
۲۱	۲-۲ پیشینه تجربی
۲۱	۱-۲-۲ مطالعات صورت گرفته در خارج از کشور
۲۸	۲-۲-۲ مطالعات صورت گرفته در داخل کشور
۴۱	۳-۲ خلاصه مطالعات و جمع بندی

فصل سوم روش شناسی

۴۷	۱-۳ مقدمه
۴۷	۲-۳ معرفی متغیرها و نحوه سنجش آنها
۵۰	۳-۳ معرفی مدل
۵۱	۴-۳ روش گردآوری داده ها

۵۱	۳-۵ روش تجزیه و تحلیل داده ها
۵۲	۳-۶ بررسی پایایی متغیرهای تحقیق
۵۳	۳-۶-۱ آزمون پایایی براساس همبستگی نگار
۵۳	۳-۶-۲ آزمون ریشه واحد برای پایایی
۵۴	۳-۶-۲-۱ آزمون دیکی - فولر
۵۴	۳-۶-۲-۲ آزمون دیکی - فولر تعمیم یافته
۵۵	۳-۷ بررسی هم انباشتگی
۵۵	۳-۷-۱ آزمون انگل - گرینجر و انگل گرینجر تعمیم یافته برای هم انباشتگی
۵۶	۳-۷-۲ آزمون دوربین - واتسون رگرسیون هم انباشتگی CRDW
۵۶	۳-۸ تخمین مدل
۵۶	۳-۹ بررسی روابط بین متغیرها
۵۷	۳-۱۰ محاسبه کوشش مالیاتی
	فصل چهارم یافته های تحقیق
۵۹	۴-۱ مقدمه
۵۹	۴-۲ تشریح متغیرها
۶۷	۴-۳ بررسی پایایی متغیرهای تحقیق
۶۹	۴-۴ هم انباشتگی :
۶۹	۴-۴-۱ آزمون انگل - گرینجر و انگل گرینجر تعمیم یافته برای هم انباشتگی
۷۰	۴-۴-۲ آزمون دوربین - واتسون رگرسیون هم انباشتگی CRDW
۷۱	۴-۵ بیان روش تخمین
۷۷	۴-۶ بررسی روابط بین متغیرها
۷۸	۴-۶-۱ بررسی رابطه بین نسبت مالیاتی و تولید سرانه
۷۹	۴-۶-۲ بررسی رابطه بین نسبت مالیاتی و نرخ باسواد
۷۹	۴-۶-۳ بررسی رابطه بین نسبت مالیاتی و بزرگی بخش صنعت و خدمات
۷۹	۴-۶-۴ بررسی رابطه بین نسبت مالیاتی و درجه شهرنشینی
۸۰	۴-۶-۵ بررسی رابطه بین نسبت مالیاتی و اهمیت تجارت خارجی
۸۰	۴-۶-۶ بررسی رابطه بین نسبت مالیاتی و نحوه توزیع درآمد
۸۱	۴-۷ کوشش مالیاتی و بررسی عملکرد مالیاتی
	فصل پنجم نتیجه گیری و پیشنهادها
۸۴	۵-۱ مقدمه

۸۴.....	۲-۵ بیان خلاصه تحقیق
۸۶.....	۳-۵ یافته های کلیدی
۹۱.....	۴-۵ بحث و نتیجه گیری
۹۴.....	۵-۵ پیشنهادها
۹۴.....	۱-۵-۵ پیشنهاد های سیاسی
۹۶.....	۲-۵-۵ پیشنهاد برای پژوهش های آتی

پیوستها

الف- جداول و آمارهای مورد استفاده

ب- نتایج ا

فهرست منابع و مآخذ

الف - منابع فارسی

ب - منابع خارجی

فهرست نمودارها

- نمودار شماره ۱-۴ : متغیر تولید ناخالص داخلی سرانه و تولید ناخالص داخلی سرانه بدون نفت
بین سالهای ۸۴-۱۳۵۸..... ۶۰
- نمودار ۲-۴: ضریب جینی در دوره مورد مطالعه..... ۶۱
- نمودار ۳-۴ : سهم صادرات و واردات در تولید ناخالص داخلی کشور در دوره مورد
مطالعه..... ۶۲
- نمودار ۴-۴ : سهم هزینه های دولت در آموزش و پرورش عمومی در تولید ناخالص داخلی..... ۶۴
- نمودار شماره ۵-۴ : سهم ارزش افزوده گروه صنایع و معادن و خدمات در تولید ناخالص
کشور..... ۶۵
- نمودار ۶-۴ : نسبت شهر نشینی و روستا نشینی در کشور بین سالهای ۸۴-۱۳۵۵..... ۶۶
- نمودار ۷-۴ : نسبت مالیاتی کشور در سالهای ۸۴-۱۳۵۸..... ۶۷
- نمودار شماره ۸-۴ : برازش خط رگرسیون و بررسی روابط بین متغیرها..... ۷۷

فهرست جداول

- جدول شماره ۱-۲: خلاصه تحقیقات صورت گرفته در داخل و خارج کشور..... ۴۵
- جدول ۱-۴ آزمون ریشه واحد دیکی - فولر گسترش یافته بر روی سطح متغیرها..... ۶۸
- جدول ۲-۴ آزمون ریشه واحد دیکی - فولر گسترش یافته بر روی تفاضل اول متغیرها..... ۶۹
- جدول ۳-۴ آزمون هم انباشتگی انگل - گرنجر..... ۷۰
- جدول شماره ۴-۴ نتایج تخمین مدل اصلی..... ۷۳
- جدول شماره ۵-۴ نتایج تخمین مدل بدون در نظر گرفتن نفت..... ۷۵
- جدول شماره ۶-۴ نتایج کلی مدل‌های تخمین زده شده..... ۷۶
- جدول شماره ۷-۴ برآزش خط رگرسیون و بررسی روابط بین متغیرها..... ۷۸
- جدول ۸-۴ محاسبه کوشش مالیاتی در دوره مورد مطالعه..... ۸۲
- جدول ۱-۵ نتایج آزمون فرضیه های تحقیق مدل شماره ۱..... ۸۸
- جدول ۲-۵ نتایج آزمون فرضیه های تحقیق مدل شماره ۲..... ۹۰

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱ مقدمه

نظام مالیاتی کارآمد در واقع امکان رشد هماهنگ بخشها و توسعه اقتصادی را بوجود آورده و بعنوان دومین منبع تامین درآمد پس از نفت اهمیت بسزایی در سطح ملی برخوردار است. اتکای بیش از حد به درآمد های نفتی و نوسانات زیاد قیمت نفت موجب بی ثباتی کل درآمدهای دولت می گردد، لذا جهت رهایی از تکانه های نفتی و برقراری انضباط مالی در کشور نیاز به رشد درآمدهای مالیاتی و عدم وابستگی به درآمدهای نفتی می باشد. پس درآمدهای مالیاتی به دلیل قابلیت کنترل آن توسط اقتصاد داخلی بر سایر منابع کسب درآمد دولت ترجیح دارد. «در کشور های توسعه یافته نسبت مالیاتی بالا است برای مثال در سال ۲۰۰۵ در کشورهای فرانسه، هلند و انگلستان به ترتیب برابر با ۴۳،۴، ۳۷،۵ و ۳۷،۲ درصد بوده است در حالیکه این نسبت در کشور ما ایران کمتر از ده درصد می باشد، لذا جهت اجرای سیاستهای مالی موثر در پیشبرد اقتصادی و رسیدن به اهداف بلند مدت (چشم انداز بیست ساله) و میان مدت و تنظیم صحیح و کارآمد برنامه های کوتاه مدت (بودجه سالیانه دولت) برآورد صحیح و منطقی از درآمدهای مالیاتی را می طلبد.

۲-۱ بیان مساله

اندیشه و تفکر در زمینه رشد و توسعه اقتصادی ذهن محققین را متوجه ارکان و عوامل تاثیر گذار بر آن می نماید. مالیاتها به عنوان یکی از دو ابزار مهم سیاست مالی دولت از ارکان و اجزای مهم تاثیر گذار در رشد و توسعه اقتصادی می باشد. پی ریزی یک نظام مالیاتی مناسب بستر لازم را برای اجرای برنامه های توسعه اقتصادی فراهم می سازد. افزایش درآمد های نفتی نمی تواند شاخص و عاملی جهت تبیین رشد اقتصادی پایدار باشد در حالیکه خاستگاه درآمدهای مالیاتی بطن اقتصاد ملی بوده و با مناسب سازی ساختار اقتصادی دولت با اتکاء به چنین درآمدی می توان به رشد مورد نظرو

مطمئن تری دست یافت. لذا برای نیل به اهداف بلند مدت اقتصادی در مسیر رشد و توسعه نظیر افزایش توان رقابتی تولیدات داخلی، استقرار عدالت و ثبات اجتماعی و اقتصادی (کاهش نابرابری های اجتماعی و اقتصادی، کاهش فاصله دهکهای درآمدی و توزیع عادلانه درآمد در کشور) تنظیم و اجرای سیاستهای مالی مناسب ضروری می باشد. با مطالعه وضعیت سیستم مالیاتی کشور و کوشش مالیاتی مشاهده می گردد که این نسبت در سال ۱۳۷۴ با ۳/۹ درصد کمترین و در سال ۱۳۷۸ با ۹/۳ درصد بیشترین مقدار را داشته است. سپس کاهش یافته و به ۵/۵ در سال ۱۳۸۱ رسید و طی یک رشد به میزان ۸ درصد در سال ۱۳۸۴ رسید. با توجه به عوامل تعیین کننده درآمد مالیاتی ونحوه ارتباط آن و تفکر در این موضوع در وهله اول این سوال را متوجه ذهن می کند که چه عواملی بر درآمد مالیاتی موثر بوده و رابطه آنها طی سالیان مختلف و در یک دوره بلند مدت چگونه است؟

۳-۱ اهمیت و ضرورت تحقیق

شایسته است دولت در جهت شناسایی منابع درآمدهای درونزا و قابل اتکاء به جای نفت اقدام کند و این در صورتی در مورد مالیات می تواند مصداق پیدا کند که اولاً فعالیتهای اقتصادی بتواند مستقل از نوسانات درآمدهای نفتی عمل نماید و ثانیاً امکان تمرکز همه درآمدهای مالیاتی و شفاف سازی همه عوارض فراهم گردد، تا بتوان از مالیات علاوه بر تامین هزینه های ضروری دولت بعنوان یک اهرم مالی موثر در رسیدن به اهداف و هدایت فعالیتهای اقتصادی جامعه در مسیر توسعه استفاده نمود. قانون گذار نیز دولت را مکلف نموده است که برای رسیدن به یک انضباط مالی مناسب تا پایان برنامه چهارم بایستی تمام منابع درآمدی خود را از طریق مالیاتها و سایر درآمدهای غیر نفتی تامین نماید.

«به منظور برقراری انضباط مالی و بودجه ای در طی سالهای برنامه:

الف: دولت مکلف است سهم اعتبارات هزینه‌ای تأمین شده از محل درآمدهای غیر نفتی دولت را به‌گونه‌ای افزایش دهد که تا پایان برنامه چهارم، اعتبارات هزینه‌ای دولت به طور کامل از طریق درآمدهای مالیاتی و سایر درآمدهای غیر نفتی تأمین گردد.

ب: تأمین کسری بودجه از طریق استقراض از بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و سیستم بانکی ممنوع می‌باشد.» (ماده ۲ قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران)

این امر مستلزم شناخت و تعیین عوامل موثر و برآورد صحیح و کارآمد از درآمدهای مالیاتی و هدایت آن در مسیر بهینه و مطلوب جهت رسیدن به اهداف توسعه است. با اندازه‌گیری ظرفیت و توان مالیاتی کشور می‌توان در خصوص کارایی و ناکارایی نظام مالیاتی سخن گفت. همچنین ضرورت پیش‌بینی درآمدهای مطمئن برای دولت در آینده در جهت برنامه ریزی صحیح در تأمین رشد اقتصادی مناسب و کافی به منظور تحقق اهداف کلان جامعه اهمیت ویژه‌ای به شناسایی عوامل موثر در درآمد مالیاتی و ظرفیت مالیاتی می‌دهد.

۱-۴ اهداف تحقیق

هدف اصلی این تحقیق، شناسایی و برآورد عوامل کمی اقتصادی تعیین‌کننده درآمد مالیاتی کشور و بررسی رابطه درآمد مالیاتی با رشد اقتصادی کشور در دوره زمانی ۱۳۸۰-۱۳۵۷ می‌باشد.

۱-۵ سوالات پژوهش

برنامه ریزی اصولی نظام مالیاتی جهت اجرای برنامه‌های گوناگون در قالب برنامه‌های توسعه اقتصادی ضروری و یکی از ارکان توسعه و رشد اقتصادی مناسب و مداوم است. با توجه به عوامل تعیین‌کننده درآمد مالیاتی و نحوه ارتباط آن در این مطالعه سعی در پاسخگویی به سوالات اساسی زیر خواهد شد.

۱- آیا بین نسبت مالیاتی و درآمد سرانه رابطه وجود دارد؟

- ۲- آیا بین نسبت مالیاتی و بزرگی بخش صنعت و خدمات در کشور رابطه وجود دارد؟
- ۳- آیا سهم تجارت خارجی (صادرات بعلاوه واردات) در تولید ناخالص داخلی با نسبت مالیاتی رابطه دارد؟
- ۴- آیا بین نحوه توزیع درآمد ملی و نسبت مالیاتی رابطه معناداری وجود دارد؟

۶-۱ فرضیه های پژوهش

- ۱- بین درآمد سرانه و درآمدهای مالیاتی رابطه مستقیم وجود دارد.
- ۲- بزرگی بخش صنعت و خدمات با نسبت مالیاتی رابطه مستقیم دارد..
- ۳- سهم تجارت خارجی (صادرات بعلاوه واردات) در تولید ناخالص داخلی با نسبت مالیاتی رابطه معکوس دارد.
- ۴- بین نحوه توزیع درآمد و نسبت مالیاتی رابطه مستقیم وجود دارد.

۷-۱ تعریف مفاهیم

(أ) تولید سرانه. GDP سرانه

اولین شاخص مهم توسعه می باشد و افزایش آن نشان دهنده رشد اقتصادی می باشد و عبارتست از تولید ناخالص داخلی^۱ GDP به قیمت ثابت تقسیم بر تعداد جمعیت کشور.

(ب) نحوه توزیع درآمد GI

«سومین شاخص مهم توسعه کاهش نابرابری است. نابرابری معانی مختلفی دارد. از دید اقتصادی نابرابری به معنای نا متعادل بودن توزیع درآمد است.» (بهشتی ۱۳۸۳ ص ۱۰) جهت سنجش نابرابری درآمد از مفاهیم آماری متداول نظیر انحراف معیار، انحراف معیار لگاریتمی،

۱- مجموع ارزش افزوده ایجاد شده همه بخشهای اقتصادی را در داخل کشور در طول یک دوره معین مثلاً "یک سال می باشد.

ضریب تغییرات، ضریب چولگی، ضریب کشیدگی و انحراف از میانگین نسبی و ... می توان استفاده نمود. در این تحقیق از شاخص ضریب جینی جهت اندازه گیری نحوه توزیع درآمد استفاده می شود.

$$\text{ج) سهم تجارت خارجی کشور: } M + X / GDP$$

از نسبت صادرات بعلاوه واردات تقسیم بر تولید ناخالص داخلی بعنوان شاخص استفاده می شود. $M + X / GDP$ این شاخص برای تعیین درجه «باز بودن اقتصاد»^۱ می باشد.

$$\text{د) نرخ باسوادی: } LI$$

« اهمیت و نقش سواد در توسعه چنان بالا است که در کشورهای توسعه یافته جهان نه تنها بی سوادی تقریباً ریشه کن شده؛ بلکه در بسیاری از این کشورها تحصیل تا چندین سال (ده سال و حتی بیشتر) اجباری است.» (بهشتی ۱۳۸۳ ص ۶۵) البته برای محاسبه سواد و اهمیت آموزش و پرورش بانک جهانی از شاخصهای متعددی استفاده می نماید؛ میزان بی سوادی با درآمد رابطه معکوس دارد بطوریکه در کشورهای کم درآمد بی سوادی جمعیت زیاد است. در این تحقیق از سهم آموزش و پرورش عمومی در تولید ناخالص داخلی به عنوان شاخص سواد مورد استفاده قرار می گیرد.

$$\text{ه) بزرگی بخش صنعت و خدمات. } I + S / GDP$$

ساختار اقتصاد نشان دهنده مرحله توسعه کشور می باشد یا به عبارتی نشان می دهد که یک کشور در چه مرحله ای از توسعه قرار دارد. در کشورهای توسعه یافته سهم بخش صنعت و خدمات در تولید ناخالص داخلی بیشتر و بالعکس کشورهای کمتر توسعه یافته بخش کشاورزی بزرگتری را دارند. اهمیت بخش صنعت و خدمات که توسط سهم تولیدات بخش صنعت و

^۱ - openness

خدمات در تولید ناخالص داخلی اندازه گیری می شود در میزان درآمد مالیاتی به علت سرعت مبادلات و ایجاد ارزش افزوده بیشتری نسبت به بخش کشاورزی رابطه مستقیمی با درآمد مالیاتی دارد.

$$\text{و) میزان شهرنشینی: } \frac{POP_C}{POP_T}$$

نسبت جمعیت شهری نسبت به کل جمعیت کشوری باشد، تجربه کشورهای توسعه یافته افزایش شهرنشینی همراه با صنعتی شدن را نشان می دهد.

$$\text{ز) نسبت مالیاتی (نسبت درآمد مالیاتی به تولید ناخالص داخلی) } \frac{T}{GDP}$$

نسبت مالیاتی یکی از شاخصهای مهم بررسی عملکرد نظام مالیاتی در وصول درآمد می باشد و نشان دهنده سهم درآمد مالیاتی کشور در تولید ناخالص داخلی می باشد. این نسبت در کشورهای توسعه یافته بالای ۳۰ درصد و در کشورهای در حال توسعه کمتر از ۲۰ درصد می باشد. این نسبت در کشور ما تقریباً ۸ درصد می باشد که توان افزایش درآمد مالیاتی در کشور وجود دارد.

ح) کوشش مالیاتی

کوشش مالیاتی نسبت مالیات های جمع آوری شده به ظرفیت مالیاتی است و معیار مناسبی برای بررسی امکان افزایش درآمدهای مالیاتی را ارائه می دهد. کوشش مالیاتی طی یک دوره زمانی از تقسیم مقدار واقعی نسبت مالیاتی اخذ شده به مقدار پیش بینی آن بوسیله مدل تخمین

زده شده به دست می آید. (مهرگان ۱۳۸۳ ص ۱۴)

۸-۱ روش تحقیق

تحقیق حاضر براساس مطالعات اسنادی و کتابخانه ای است، با تکیه بر مبانی نظری و بهره گیری از روشهای آماری و روشهای متداول اقتصادسنجی متغیرهای موثر بر درآمد مالیاتی را یکبار با در نظر گرفتن صادرات نفت خام و یکبار بدون در نظر گرفتن صادرات نفت خام جهت بررسی اثرات درآمد نفت و گاز بر سیستم مالیاتی و اقتصاد، در یک مدل سنجی برآورد و مورد آزمون قرار گیرد.

۹-۱ معرفی مدل و متغیرهای مربوطه

هدف اساسی ارائه مدل برآورد شده نسبت مالیاتی ایران و مشخص نمودن متغیرهایی است که بیشترین تاثیر را در نسبت مالیاتی یا توان بالقوه اقتصاد کشور در پرداخت مالیاتها را دارا هستند می باشد. «مقدار افزایش مالیاتهای یک کشور بر حسب نسبتی از درآمد ملی بستگی به دو عامل مهم دارد: ظرفیت مالیات پذیری کشور و کوشش مالیاتی که کشور در ارتباط با ظرفیت مالیات پذیری خود به خرج داده است. ظرفیت مالیات پذیری یک کشور به عواملی مانند سطح کلی درآمد سرانه کشور، توزیع درآمد، سطح سواد و شهر گرائی، بزرگی بخش صنعتی، اهمیت تجارت منابع معدنی کشور و مقدار سرمایه خارجی بستگی پیدا می کند.» (تیرل وال ۱۳۷۸ ص ۶۲۹)

لذا با ارائه این متغیرها تابع درآمد مالیاتی کشور به صورت زیر تعریف می گردد.

(درآمد سرانه، بزرگی بخش صنعت و خدمات، اهمیت تجارت خارجی کشور، سطح سواد و

شهر گرائی) $F =$ نسبت مالیاتی

$$T/GDP = F(PCY, GI, M + X/GDP, I + S/GDP, POP_C/POP_T)$$

با ارزیابی الگوی فوق معادله ای خطی به شکل زیر پیشنهاد داده می شود :

$$T/GDP = b_0 + b_1 PCY + b_2 GI + b_3 LI + b_4 (I + S/GDP) + b_5 (X + M/GDP) + b_6 (POP_C/POP_T)$$